

Met een startkwalificatie betere kansen op de arbeidsmarkt

Ingrid Beckers en Tanja Traag

Van alle jongeren die in 2004 niet meer op school zaten, had 60 procent een startkwalificatie, wat inhoudt dat ze minimaal een mbo-niveau hebben behaald. Zij hadden vaker een betaalde baan dan jongeren zonder startkwalificatie. Onder jongeren zonder startkwalificatie was de werkloosheid met 17 procent erg hoog. Ook gaf een groot deel van deze jongeren aan niet te kunnen of te willen werken. Jonge vrouwen hebben vaker een startkwalificatie dan jonge mannen. Van de autochtone jongeren had 62 procent een startkwalificatie. Onder niet-westerse allochtonen lag dit percentage veel lager.

1. Inleiding

Een gedegen opleiding is essentieel om succesvol de stap naar de arbeidsmarkt te kunnen maken. De minimale opleiding die hiervoor nodig is wordt aangeduid met de term startkwalificatie. Het niveau hiervan is vastgesteld op havo, vwo, mbo-niveau 2 of hoger. Het Nederlandse onderwijs- en arbeidsmarktbeleid is er op gericht dat jongeren dit niveau halen. Wanneer jongeren eerder van school gaan, wordt verwacht dat ze problemen krijgen op de arbeidsmarkt. Dit geldt zowel voor het vinden van een baan als bij het doorstromen naar betere posities op de arbeidsmarkt. Ze lopen bijvoorbeeld het gevaar te blijven hangen in tijdelijk werk of uitzendwerk.

De startkwalificatie wordt ook gebruikt als indicator voor het voortijdige schoolverlaten. Iedereen die de onderwijsloopbaan beëindigt voordat een startkwalificatie behaald is, wordt dan beschouwd als voortijdig schoolverlater. Het gaat immers om personen die onvoldoende zijn voorbereid op de stap naar de arbeidsmarkt. Hoewel de minimum startkwalificatie niet bij wet is vastgelegd, wordt deze in wettelijke maatregelen en beleidsnota's gebruikt als een algemeen bekende en geaccepteerde kwalificatie-eis. Ook in internationaal verband speelt de startkwalificatie een belangrijke rol. Het werkgelegenheidsbeleid van de Europese Unie geeft speciale aandacht aan het verbeteren van de arbeidssituatie van jongeren. Het bezit van een startkwalificatie wordt daarvoor als noodzakelijk gezien. Daarom publiceert Eurostat zeer regelmatig over het aandeel jongeren zonder startkwalificatie. Ook de Organisatie voor Economische Ontwikkeling en Samenwerking (OESO) publiceert hierover jaarlijks in het boek 'Education at a Glance'.

In dit artikel wordt de arbeidsmarktsituatie van 15–24-jarigen met en zonder startkwalificatie beschreven. De jongeren die nog op school zitten blijven grotendeels buiten beschouwing. Immers, wanneer zij nog geen startkwalificatie hebben, kunnen ze die nog halen.

2. Jongeren met en zonder startkwalificatie

2.1 Hoogst behaalde opleiding

In 2004 waren er 1,9 miljoen 15–24-jarigen in Nederland. Ruim tweederde van deze jongeren zat nog op school. Van de schoolgaande jongeren had ruim 40 procent al een diploma op minimaal mbo-niveau. Daarmee voldoen zij al aan de norm voor een startkwalificatie. Van de rest van de schoolgaande jongeren mag verwacht worden dat een groot deel nog bezig is een startkwalificatie te halen. Daarnaast waren er 626 duizend jongeren die niet meer op school zaten. Van hen had 60 procent een startkwalificatie. De rest, 251 duizend jongeren, kunnen we aanmerken als voortijdige schoolverlaters. Zij zijn van school gegaan zonder een diploma op minimaal mbo-niveau. De meesten van hen probeerden desondanks een plek te veroveren op de arbeidsmarkt.

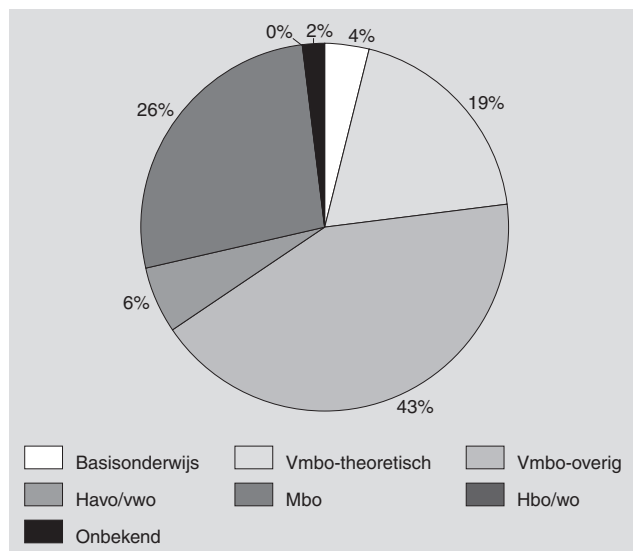
Staat 1
Personen van 15–24 jaar naar startkwalificatie, opleidingsstatus en opleidingsniveau, 2004

	Totaal	Op school	Niet meer op school
	x 1 000		
Totaal	1 935	1 309	626
Geen startkwalificatie	1 029	778	251
w.v.			
laag opleidingsniveau	1 024	778	246
middelbaar opleidingsniveau	1	0	0
hoog opleidingsniveau			
opleidingsniveau onbekend	5	0	5
Startkwalificatie	906	531	375
w.v.			
laag opleidingsniveau			
middelbaar opleidingsniveau	747	456	290
hoog opleidingsniveau	159	74	84

2.2 Hoogst gevolgde opleiding

Bijna tweederde van alle jongeren die zonder startkwalificatie van school zijn gegaan hebben nooit een opleiding gevolgd waarmee ze die konden halen. Het ontbreken van een startkwalificatie is dus meestal een gevolg van niet beginnen aan een opleiding die voldoet aan het vereiste niveau. Voor een minderheid van 81 duizend jongeren wordt het niet behalen van een startkwalificatie veroorzaakt door het niet afmaken van een opleiding op het juiste niveau. Ruim een kwart van alle niet meer schoolgaande jongeren zonder startkwalificatie had ooit een mbo-opleiding gevolgd. Nog eens 6 procent had ooit op de havo of het vwo gezeten. Zij hebben van deze opleiding echter nooit een diploma behaald.

1. Niet meer schoolgaande jongeren zonder startkwalificatie naar hoogst gevolgde opleiding, 2004

N.B. De 4 procent van de 15-24 jarigen die niet meer op school zitten en nooit een opleiding heeft gevolgd na het basisonderwijs betreft twee verschillende groepen jongeren. Het grootste gedeelte van deze groep zijn jongeren die door een lichamelijke of geestelijke handicap niet aan de leerplicht kunnen voldoen. Daarnaast is er een kleine groep immigranten die nog maar kort in Nederland zijn. Zij komen uit een land met een afwijkende leerplicht.

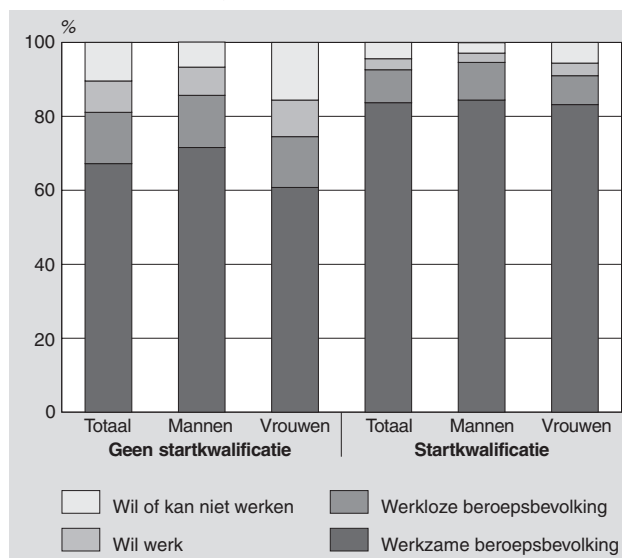
3. Startkwalificatie als maat voor succes op de arbeidsmarkt

3.1 Binding met de arbeidsmarkt

Jongeren die niet meer op school zitten zijn succesvoller op de arbeidsmarkt wanneer ze over een startkwalificatie beschikken. In 2004 had 84 procent van de niet meer schoolgaande jongeren met een startkwalificatie een betaalde baan voor twaalf uur of meer per week. Van degenen zonder startkwalificatie had slechts 67 procent betaald werk. Jongeren zonder startkwalificatie waren vaker niet actief op de arbeidsmarkt. Van hen gaf maar liefst 19 procent aan niet minimaal twaalf uur te kunnen of te willen werken, tegen ruim 7 procent van de jongeren met startkwalificatie. Jonge vrouwen melden vaker niet te kunnen of willen werken dan jonge mannen. Van de niet meer schoolgaande jonge vrouwen zonder startkwalificatie gaf zelfs ruim een kwart aan niet te kunnen of willen werken.

Jongeren zonder startkwalificatie die zeggen niet te kunnen of willen werken, geven hiervoor als reden wat vaker de zorg voor een gezin of huishouden dan jongeren met startkwalificatie. Dit zullen voor een deel tienermoeders zijn, gezien het grote aandeel jonge vrouwen in deze groep. Zij verlaten voortijdig de school om voor hun kind te kunnen zorgen. Jongeren zonder startkwalificatie geven ook relatief vaak ziekte of arbeidsongeschiktheid op als reden om niet actief te zijn op de arbeidsmarkt. Bij jongeren met een startkwalificatie is een opleiding of studie verreweg de belangrijkste reden om niet te werken. Zij zijn, nadat ze het reguliere onderwijs hebben verlaten, gestart met een niet-reguliere opleiding die hen ervan weerhoudt een baan te zoeken.

2. Niet meer schoolgaande jongeren naar startkwalificatie en binding met de arbeidsmarkt, 2004

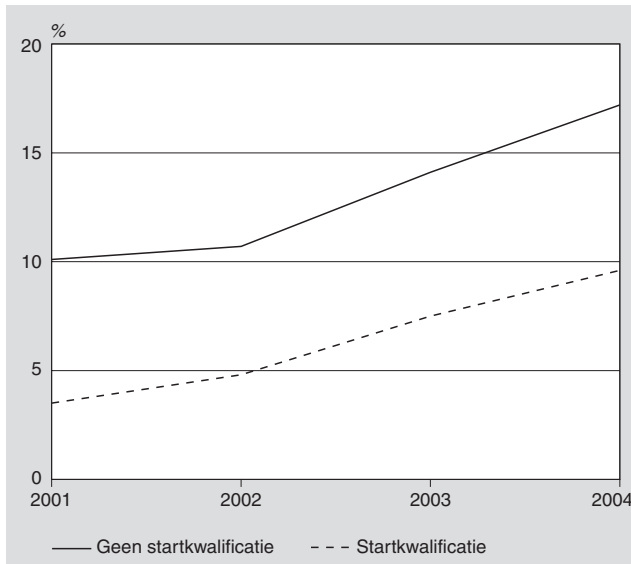
Staat 2 Niet meer schoolgaande jongeren naar startkwalificatie en redenen om niet te willen of kunnen werken, 2004

	Totaal	Geen startkwalificatie	Startkwalificatie
	x 1 000		
Wil/kan niet werken	62	41	20
	%		
Vanwege			
Zorg voor gezin of huishouden	25,3	26,6	22,7
Opleiding/studie	30,2	24,1	42,5
Ziekte/arbeidsongeschiktheid	17,3	20,0	11,8
Andere redenen	27,2	29,3	23,0

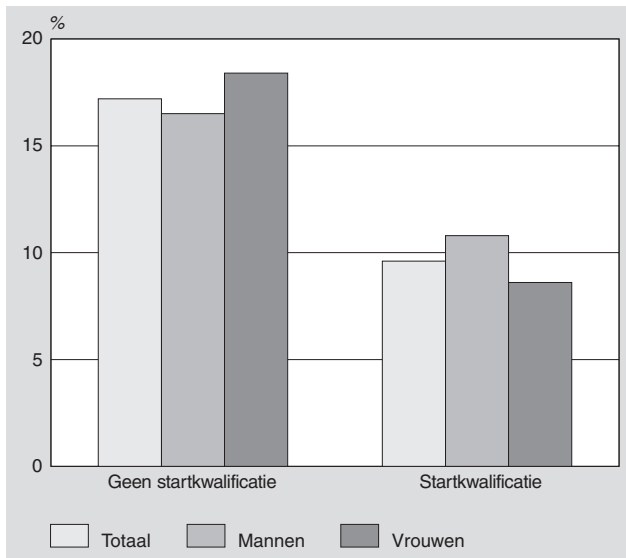
In 2004 was de werkloosheid onder jongeren die de school hadden verlaten zonder startkwalificatie 17 procent. Onder jongeren met startkwalificatie lag de werkloosheid met bijna 10 procent een stuk lager. Jongeren zonder startkwalificatie waren dus bijna tweemaal zo vaak werkloos als jongeren met een startkwalificatie. In 2001 waren de verschillen nog een stuk groter. Toen bedroeg de werkloosheid onder jongeren zonder startkwalificatie 10 procent en onder jongeren met een startkwalificatie 3,5 procent. Daarmee waren jongeren zonder startkwalificatie in 2001 bijna driemaal zo vaak werkloos. In de periode 2001–2004 was er in Nederland sprake van een verslechterende arbeidsmarktsituatie en steeg de werkloosheid. Bij jongeren met een startkwalificatie steeg de werkloosheid sneller dan bij jongeren zonder startkwalificatie. Doordat de werkloosheid onder de eerste groep relatief laag was, heeft deze sterk kunnen groeien in een periode van laagconjunctuur.

Jonge vrouwen zonder startkwalificatie zijn vaker werkloos dan jonge mannen zonder startkwalificatie. Binnen de groep jongeren met een startkwalificatie is dit beeld precies omgekeerd. In deze groep zijn de mannen juist vaker werkloos dan de vrouwen. De werkloosheid is onder jongeren relatief hoog. De gemiddelde werkloosheid van 15–64 jarigen lag in 2004 voor heel Nederland op 6 procent.

3. Werkloosheid van niet meer schoolgaande jongeren naar startkwalificatie

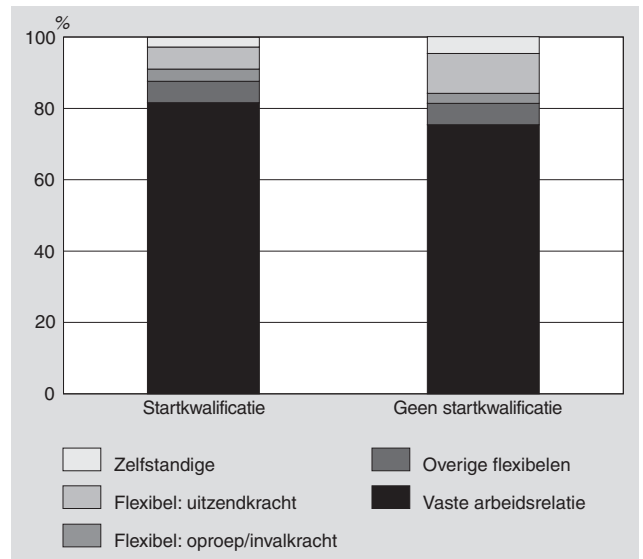
4. Werkloosheid van niet meer schoolgaande jongeren naar geslacht en startkwalificatie, 2004

3.2 Arbeidscontract

Van de jongeren die in 2004 een baan hadden, blijken diegenen met een startkwalificatie vaker (82 procent) een vast contract te hebben dan jongeren zonder startkwalificatie (75 procent). Een op de vijf jongeren zonder startkwalificatie had een flexibel contract, waarvan ruim de helft als uitzendkracht. Daarmee werken zij relatief vaak als uitzendkracht, in vergelijking met jongeren die wel een startkwalificatie hadden. De jongeren met een startkwalificatie en een flexibel contract, zijn naar verhouding wat vaker werkzaam als oproep- of invalkracht.

5. Jongeren binnen de werkzame beroepsbevolking naar startkwalificatie en positie in de werkring, 2004

3.3 Inschrijving bij een CWI

De Centra voor Werk en Inkomen (CWI's) spelen een rol bij het zoeken naar werk en een eventuele bij- of omscholing van werkzoekenden. Ook jongeren kunnen bij een CWI terecht. In 2004 was bijna een op de tien niet meer schoolgaande jongeren ingeschreven bij een CWI. Jongeren zonder startkwalificatie stonden ruim 2,5 maal zo vaak ingeschreven bij een CWI als jongeren met een startkwalificatie.

Staat 3
Jongeren naar opleidingsstatus, startkwalificatie, binding met de arbeidsmarkt en inschrijving bij een CWI, 2003 ¹⁾

	Totaal	Ingeschreven CWI	Niet ingeschreven CWI
x 1 000			
Niet op school	667	66	601
Zonder startkwalificatie	270	42	228
Werkzaam	181	14	167
Werkloos	30	14	16
Wil werk	19	5	14
Wil geen werk	41	9	32
Met startkwalificatie	396	24	373
Werkzaam	338	9	328
Werkloos	27	9	18
Wil werk	11	2	9
Wil geen werk	20	3	18

¹⁾ Gegevens over 2004 zijn nog niet bekend.

ficatie. Dit geldt niet alleen voor degenen zonder werk. Ook jongeren zonder startkwalificatie die werk hebben staan vaker ingeschreven bij het CWI dan werkende jongeren met een startkwalificatie. Blijkbaar schrijft men zich niet altijd uit bij het CWI als men een baan gevonden heeft.

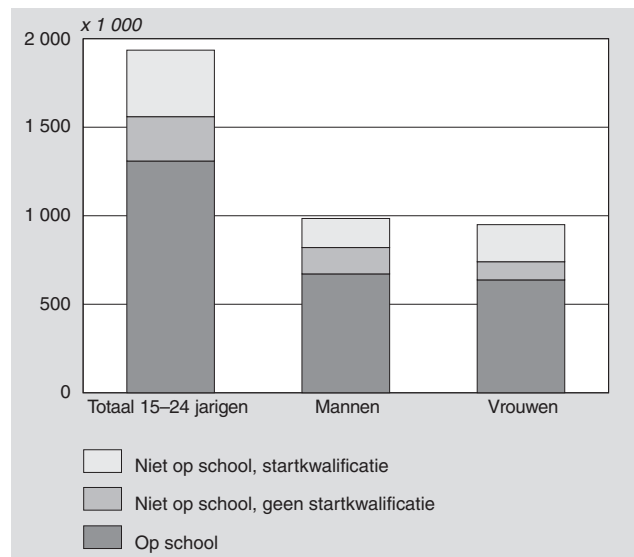
4. Welke jongeren hebben een startkwalificatie?

In de vorige paragraaf is gebleken dat de startkwalificatie inderdaad een maat is voor succes op de arbeidsmarkt. Wanneer jongeren de school verlaten met een startkwalificatie, hebben ze vaker betaald werk. Daarnaast blijken ze ook vaker een vast contract te hebben dan jongeren zonder startkwalificatie. Onder deze laatste groep is bovendien de werkloosheid erg hoog. Nu het behalen van een startkwalificatie belangrijk blijkt te zijn voor jongeren die toetreden tot de arbeidsmarkt, is het zaak om te weten welke jongeren er wel en welke geen startkwalificatie behalen.

4.1 Mannen en vrouwen

Vrouwen hebben vaker een startkwalificatie dan mannen. In 2004 waren er 312 duizend jonge vrouwen die niet meer op school zaten. Ruim 67 procent van hen had een startkwalificatie. Van de 314 duizend jonge mannen had bijna 53 procent een startkwalificatie. Dit betekent dat er 102 duizend jonge vrouwen en 149 duizend jonge mannen waren die zonder startkwalificatie van school zijn gegaan.

6. Jongeren naar opleidingsstatus, startkwalificatie en geslacht, 2004

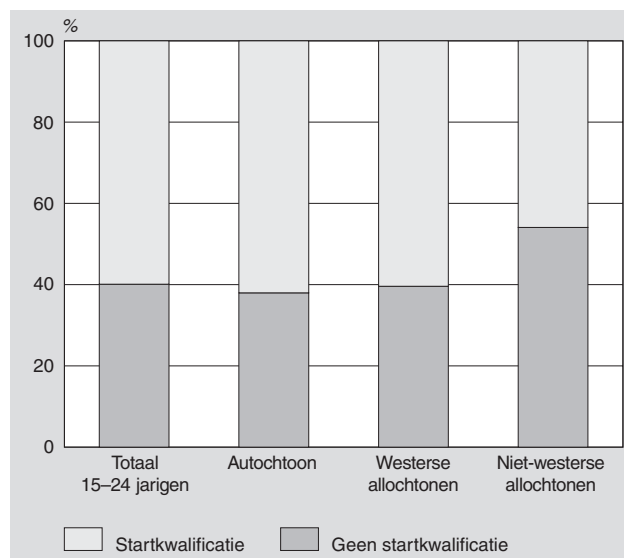

4.2 Autochtonen en allochtonen

Autochtone jongeren hebben veel vaker een startkwalificatie dan allochtone jongeren. In 2004 waren er bijna 500 duizend autochtone jongeren die niet meer scholier of student waren. Van hen had 62 procent een startkwalificatie. Onder niet-westerse allochtonen had slechts 46 procent van de niet meer schoolgaande jongeren een startkwalificatie. De groep allochtone jongeren is echter veel kleiner

dan de groep autochtone jongeren. Daarom waren er in absolute aantallen meer autochtone jongeren zonder startkwalificatie dan allochtone: respectievelijk 189 duizend autochtone en 62 duizend allochtone jongeren.

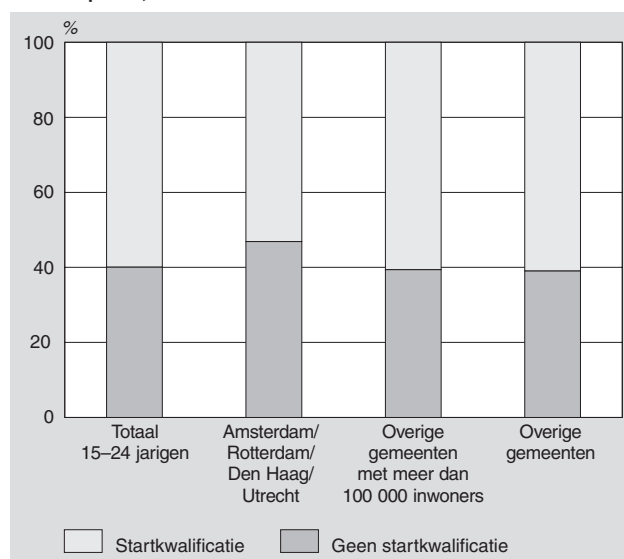
7. Niet meer schoolgaande jongeren naar startkwalificatie en herkomst, 2004

4.3 Grote steden

Ruim een op de tien niet meer schoolgaande jongeren woonde in 2004 in Amsterdam, Rotterdam, Den Haag of Utrecht. Met name in deze vier grote steden verlaten veel jongeren het onderwijs zonder startkwalificatie. In Amsterdam, Rotterdam, Den Haag en Utrecht had 53 procent van de jongeren die niet meer op school zaten een startkwalificatie. Dat is ruim onder het gemiddelde. In de overige gemeenten met meer dan 100 duizend inwoners lag het percentage jongeren met een startkwalificatie op 61 procent. In de kleinere gemeenten lag het ook op 61 procent. In de vorige paragraaf werd al duidelijk dat met name

8. Niet meer schoolgaande jongeren naar startkwalificatie en woonplaats, 2004

niet-westerse allochtonen vaak zonder startkwalificatie van school gaan. Zij wonen meer dan gemiddeld in de vier grote steden. Dit zal voor een deel verklaren waarom het percentage jongeren dat de school verlaat in het bezit van een startkwalificatie in de vier grote steden lager is dan elders.

Technische Toelichting

Alle gegevens in dit artikel zijn afkomstig uit de Enquête beroepsbevolking (EBB). De EBB is een steekproefonderzoek onder personen die in Nederland wonen, met uitzondering van personen in inrichtingen, instellingen en tehuizen (de institutionele bevolking). Voor de EBB wordt elk jaar een steekproef getrokken van ongeveer 1 procent van de Nederlandse bevolking.

Startkwalificatie

Een startkwalificatie wordt in Nederland gelijk gesteld aan een opleiding op niveau 2 van de kwalificatiestructuur van de Wet educatie en beroepsonderwijs (WEB). Dit betekent in het kort, dat na het verlaten van het voorbereidend middelbaar beroepsonderwijs (vmbo; voorheen vbo en mavo) nog een beroepsopleiding moet worden gevolgd met een

minimale opleidingsduur van twee jaar. Ook een afgeronde havo- of vwo-opleiding wordt als een startkwalificatie beschouwd. In de EBB wordt de startkwalificatie afgeleid met behulp van het behaalde onderwijsniveau van respondenten. Van respondenten met minimaal een opleiding op niveau 4.1 van de Standaard Onderwijsindeling (SOI) hebben een startkwalificatie behaald. (Houtkoop, van der Velden en Brandsma, 2004).

Op school

Iedereen die in de vier weken voorafgaand aan het interview scholier of student was in het reguliere onderwijs, wordt gerekend tot de personen die nog op school zitten. Iedereen die niet aan deze voorwaarde voldoet wordt gerekend tot de personen die niet meer op school zitten.

Literatuur

Houtkoop, W.A., R.K.W. van der Velden en T.F. Brandsma, *De waarde van een startkwalificatie*, Max Goote Kenniscentrum voor beroepsonderwijs en volwasseneducatie, Amsterdam, mei 2004.

Tabel 1
Personen van 15–24 jaar naar startkwalificatie voor de arbeidsmarkt en geslacht

	2001	2002	2003	2004
	<i>x 1 000</i>			
Totaal 15–24 jarigen	1 887	1 907	1 922	1 935
Mannen	959	969	978	984
Op school	635	641	646	671
Niet op school; geen startkwalificatie	156	148	147	149
Niet op school; startkwalificatie	168	181	184	165
Vrouwen	928	938	945	951
Op school	588	606	609	638
Niet op school; geen startkwalificatie	124	125	123	102
Niet op school; startkwalificatie	216	207	212	210
	<i>%</i>			
Totaal 15–24 jarigen				
Mannen	100	100	100	100
Op school	66,2	66,1	66,1	68,1
Niet op school; geen startkwalificatie	16,3	15,2	15,0	15,1
Niet op school; startkwalificatie	17,6	18,7	18,9	16,7
Vrouwen	100	100	100	100
Op school	63,4	64,6	64,5	67,2
Niet op school; geen startkwalificatie	13,4	13,3	13,0	10,7
Niet op school; startkwalificatie	23,2	22,1	22,5	22,1

Tabel 2
Personen van 15–24 jaar met een startkwalificatie voor de arbeidsmarkt naar persoonskenmerken

	2001	2002	2003	2004
	%			
Totaal 15–24 jarigen	57,8	58,7	59,5	59,9
Geslacht				
Mannen	51,9	55,1	55,6	52,6
Vrouwen	63,5	62,3	63,3	67,3
Herkomst				
Autochtonen	62,5	63,4	64,0	62,0
Westerse allochtonen	54,0	54,6	55,3	60,4
Niet-westerse allochtonen	34,6	34,6	35,1	45,9
Woonplaats				
Amsterdam/Rotterdam/Den Haag/Utrecht	42,2	52,4	53,8	53,1
Overige grote gemeenten ¹⁾	56,6	56,8	57,3	60,6
Overige gemeenten	57,8	58,7	59,5	60,9

¹⁾ Dit zijn de gemeenten met meer dan 100 000 inwoners.

Tabel 3
Personen van 15–24 jaar met en zonder startkwalificatie naar positie op de arbeidsmarkt

	2001	2002	2003	2004
	<i>x 1 000</i>			
Totaal 15–24 jarigen	664	661	667	626
Werkzame beroepsbevolking	538	537	518	482
Werkloze beroepsbevolking	35	40	57	68
Wil werk	25	25	30	33
Wil/kan niet werken	67	59	62	43
Geen startkwalificatie	280	273	270	251
Werkzame beroepsbevolking	194	193	181	169
Werkloze beroepsbevolking	22	23	30	35
Wil werk	15	18	19	21
Wil/kan niet werken	49	40	41	26
Startkwalificatie	384	388	396	375
Werkzame beroepsbevolking	344	344	338	314
Werkloze beroepsbevolking	13	17	27	33
Wil werk	9	7	11	11
Wil/kan niet werken	18	19	20	16
	%			
Totaal 15–24 jarigen	100	100	100	100
Werkzame beroepsbevolking	81,0	81,2	77,7	77,1
Werkloze beroepsbevolking	5,2	6,1	8,5	10,9
Wil werk	3,7	3,7	4,5	5,2
Wil/kan niet werken	10,1	8,9	9,2	6,8
Geen startkwalificatie	100	100	100	100
Werkzame beroepsbevolking	69,2	70,6	66,8	67,2
Werkloze beroepsbevolking	7,8	8,4	11,0	13,9
Wil werk	5,5	6,4	7,0	8,5
Wil/kan niet werken	17,5	14,5	15,2	10,4
Startkwalificatie	100	100	100	100
Werkzame beroepsbevolking	89,6	88,7	85,1	83,7
Werkloze beroepsbevolking	3,3	4,5	6,9	8,9
Wil werk	2,5	1,8	2,9	3,0
Wil/kan niet werken	4,6	5,0	5,1	4,4